

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ
АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

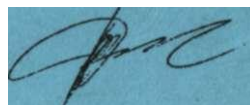
СТРІЛЬКО ВАЛЕНТИНА ВАСИЛІВНА

УДК 371.4:7.011:373.5

**ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ У
ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ**

13.00.07 - теорія і методика виховання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Калашник Наталя Григорівна,
Державний департамент України
з питань виконання покарань, заступник голови.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Падалка Галина Микитівна,
Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова, професор кафедри фортепіанного
виконавства і світової художньої культури Інституту
мистецтв

кандидат педагогічних наук, доцент
Серих Лариса Володимирівна,
Сумський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти, доцент кафедри теорії та
методики виховання.

Захист відбудеться "8" листопада 2010 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання АПН України за адресою: 04060, Київ-60, вул. М.Берлінського, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій частині Інституту проблем виховання АПН України (04060, Київ-60, вул. М.Берлінського, 9.)

Автореферат розісланий "7" серпня 2010 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. М. Масол

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний період розвитку українського суспільства зумовлений динамічними, політичними, соціально-економічними і науково-технічними змінами, які поставили перед педагогічною наукою і практикою надзвичайно важливі завдання з формування якісно нової школи, системи виховання і навчання молодих поколінь. Стратегічним напрямом реформування освіти згідно із Законом України "Про освіту", Концепцією національного виховання та Концепцією художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах України є забезпечення творчого розвитку особистості в процесі формування та розвитку естетичних почуттів, художніх уподобань та смаків.

Сформованість естетичних смаків особистості є передумовою об'єктивного сприйняття світу за законами краси, збагачення на цій основі її художніх і мистецьких знань і вмінь та творчого розвитку. Особливо відчутною є потреба естетичної підготовки у старшому шкільному віці, коли світогляд учнів набуває ознак цілісності, формується система життєвих орієнтирів, посилюється роль особистісно-ціннісного досвіду, зміцнюється естетичний діалог між вчителем та учнем. Усе це зумовлює необхідність створення оптимальних умов щодо формування в них естетичних смаків.

Значні педагогічні можливості формування естетичних смаків у старшокласників закладені в організації і змісті позакласної роботи загальноосвітньої школи. Перші дослідження проблем організації естетичного навчання і виховання в навчальних закладах України з'явилися в середині ХІХ - на початку ХХ ст. у працях таких українських педагогів, як О.Духнович, С.Миропольський, М.Пирогов, П.Тимошенко, К.Ушинський, П.Юркевич, КЛрош та ін. Творцями оригінальних систем естетичного виховання молоді були видатні українські педагоги А.Макаренко, В.Сухомлинський.

За останні півстоліття психолого-педагогічна література поповнилась цілим рядом фундаментальних наукових праць, в яких висвітлювалися різні аспекти проблеми формування естетичних смаків молоді. Теоретичні положення про естетичний розвиток дітей засобами мистецтва відображено в працях таких педагогів, як ЕАбдуллін, О.Апраксина, Д.Кабалевський, Б.Неменський, Ю.Усов. Питання теорії і методики естетичного виховання молоді досліджували В.Бутенко, СДем'янчук, Н.Калашник, А.Капська, Л.Масол, Н.Миропольська, О.Отич, ГЛадалка, Ю.Петров, Л.Печко, С.Раппопорт, СРудницька, Г.Тарасенко, О.Торшилова, А.Щербо, Н.Юсуфбекова, ТЛДвелих, ЕЛковлев та ін. Теоретико-методологічний аналіз проблем естетичного виховання розкрито в працях О.Дивненко, К.Долгова, СДолуханова, А.Зися, М.Киященко, АЛаврецького, ЛЛевчук, В.Панченко та ін.

Різним аспектам виховання естетичного смаку присвячені дисертаційні дослідження Г.Раїцької (формування естетичного смаку молодших школярів); О.Сапожник (музично-естетичне виховання учнів старших класів засобами

сучасної музики); М.Веселовської, В.Григор'євої, О.Мироненко, СРудницької (естетичне виховання в ході занять з предметів природничо-математичного та гуманітарного циклів); Т.Броліцької, Б.Івасіва, Т.Лісінської (естетичні смаки молодших школярів); С.Барило, В.Баєвського, Н.Зацепіної, І.Казимирської, О.Маленицької (естетичні смаки старшокласників); Г.Шевченко (взаємодія видів мистецтва в естетичному вихованні підлітків), А.Ахмедової (роль естетичного виховання у формуванні і розвитку естетичного смаку) та ін. Формуванню художньо-естетичного смаку підлітків у процесі літературно-творчої діяльності присвячене дослідження О.Ігнатівич, О.Лобової (теорія і практика формування у дітей естетичного відношення до людини) тощо.

Однак проведений аналіз джерельної бази свідчить про те, що на сьогодні залишається недостатньо вивченим реальний стан формування естетичних смаків учнівської молоді, відсутні теоретично обґрунтовані педагогічні умови формування естетичних смаків старшокласників у процесі позакласної роботи. У зв'язку з цим виявлені суперечності, які розв'язані у дисертаційному дослідженні:

- між зростаючими потребами школи в учнях, які мають естетичні смаки, і сучасною реальною практикою організації позакласної роботи школи;
- традиційною системою організації позакласної роботи у відриві від навчально-виховного процесу школи і необхідності реалізації інтегративних зв'язків між ними, використання принципу наступності естетичного виховання в школі.

Таким чином, необхідність подальшого розвитку теорії і методики формування естетичних смаків у старшокласників, недостатня розробленість проблеми в педагогічній науці, а також потреби практики обумовили вибір **теми дослідження: "Формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні (2004-2013 рр.) і є складовою частиною комплексної програми дослідження кафедри загальної і соціальної педагогіки ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" з проблеми "Ціннісні засади викладання етики в умовах полікультури" (державний реєстраційний номер 010711002973, наказ МОН від 27.10.2006 р. №732). Тему дисертаційного дослідження затверджено на вченій раді ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" (протокол № 1 від 14.01.2006 р.) і узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 4 від 25.04.2006 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи.

В основу дослідження покладено **гіпотезу** про те, що ефективність формування естетичних смаків у старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи підвищиться за таких педагогічних умов:

- модернізації змісту, форм і методів формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи;
- реалізації у позакласній діяльності інноваційних педагогічних технологій естетичного спрямування;
- орієнтації позакласної роботи на естетично спрямовану діяльність у поєднанні з творчими можливостями вихованців;
- урахування наступності та індивідуального підходу у позакласній роботі зі старшокласниками у взаємозв'язку основних суб'єктів цього процесу (педагоги, керівники гуртків, наставники, учні, батьки, громадські мистецькі організації).

Відповідно до мети й гіпотези сформульовано **завдання дослідження:**

1. Вивчити стан розробленості досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і практиці, розкрити її історичні та теоретико-методологічні засади.
2. Уточнити сутність поняття "естетичний смак" особистоті.
3. Визначити критерії, показники та виявити рівні сформованості естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи.
4. Розробити структурно-функціональну модель формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи.
5. Виявити, обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи.

Об'єкт дослідження - процес естетичного виховання старшокласників загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження - педагогічні умови формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи.

Теоретико-методологічною основою дослідження є філософські положення про значення естетичних цінностей і смаків особистості в процесі її розвитку та пізнання об'єктивної дійсності; закономірності формування естетичної свідомості особистості (Г.Тегель, Й.Гете, І.Кант, Ж.-Ж.Руссо, Г.Сковорода, І.Фіхте, Ф.Шіллер), сучасні філософські концепції освіти і виховання (І.Бех, В.Андрущенко, І.Зязюн, В.Кремень, Б.Ліхачов, СРудницька, О.Сухомлинська, Г.Щедровицький та ін.), культурологічні теорії (М.Бахтін, В.Біблер, Л.Масол, Н.Миропольська) та ін. Важливе методологічне значення для розв'язання досліджуваної проблеми мають ідеї та положення Конституції України, Закону України "Про освіту", Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, в яких знайшли відображення питання демократизації та гуманізації сучасного суспільства і системи національного виховання.

Для розв'язання визначених завдань і перевірки гіпотези використано відповідні **методи дослідження:** *теоретичні*; аналіз наукових джерел з проблеми

дослідження, нормативних і програмних документів, методи порівняння, систематизації, класифікації й узагальнення здобутих теоретичних й емпіричних даних, за допомогою яких уточнено сутність поняття "естетичний смак" та обґрунтовано педагогічні умови формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи; метод теоретичного моделювання, за допомогою якого розроблено структурно-функціональну модель формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи; *емпіричні*: діагностичні (анкетування, інтерв'ювання, опитування бесіда, тести); прогностичні (експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик); проєктивні (незакінчені речення, твори на задані теми), за допомогою яких визначено рівні сформованості естетичних смаків старшокласників, вивчено стан проблеми у практиці, виявлено труднощі, які виникають у процесі формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі школи; *експериментальні* (констатувальний і формувальний експерименти) для перевірки ефективності педагогічних умов формування естетичних смаків старшокласників; *статистичні* (методи кількісної та якісної обробки результатів експерименту), які довели ефективність запропонованих педагогічних умов формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось впродовж 1999-2009 рр. у гімназії міжнародних відносин № 323 з поглибленим вивченням англійської мови, гімназії № 191 ім. П.Тичини з поглибленим вивченням іноземних мов, українському коледжі ім. В.Сухомлинського м. Києва, ЗНІЖ "Всевіт" с. Матвіївка Вільнянського району Запорізької області, Стецівській загальноосвітній школі І—ІІІ ступенів Звенигородського району Черкаської області. До експерименту (на різних етапах його проведення) було залучено 908 осіб: 425 учнів старшого шкільного віку, 186 учителів, 297 батьків.

Наукова новизна дослідження: *вперше* виявлено та обґрунтовано педагогічні умови формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи (*модернізація змісту, форм і методів формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи; реалізація інноваційних педагогічних технологій естетичного спрямування; орієнтація позакласної роботи на естетично спрямовану діяльність у поєднанні з творчими можливостями вихованців; урахування наступності та індивідуального підходу у позакласній роботі зі старшокласниками у взаємозв'язку основних суб'єктів цього процесу*); уточнено сутність поняття "естетичний смак" особистості, який визначається як здатність розуміти та оцінювати прекрасне, що набувається у процесі активної діяльності і забезпечує регуляцію взаємин з природним, предметним, соціальним та художнім середовищем; розроблено критерії (ціннісний, пізнавальний, комунікативний, поведінково-діяльнісний, креативний), показники і рівні (високий, середній, низький) сформованості естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі

школи; *набули подальшого розвитку* теоретичні положення і технології естетичного виховання.

Практичне значення дослідження: розроблено і впроваджено програми гуртків, студій естетичного профілю для старшокласників, педагогічні технології, форми та методи формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі школи. Результати експериментального дослідження можуть бути використані педагогами загальноосвітніх навчальних закладів, дитячих осередків, працівниками центрів соціальних служб для молоді з метою реалізації завдань естетичного виховання неповнолітніх, викладачами вищих педагогічних закладів освіти під час підготовки майбутніх педагогів до здійснення виховної роботи з формування в учнів естетичних смаків.

Наукові положення та методичні рекомендації щодо формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі школи **упроваджено** в систему роботи гімназії міжнародних відносин №323 з поглибленим вивченням англійської мови м. Києва (довідка №232 від 15.10.2009 р.), гімназії №261 м. Києва (довідка №157 від 21.10.2009 р.), гімназії №191 ім. П.Г.Тичини з поглибленим вивченням іноземних мов м. Києва (довідка № 289 від 03.12.2009 р.), ЗНВК "Зесвіт" с. Матвіївка Вільнянського району Запорізької області (довідка №238 від 28.05.2009 р.), Отецівської загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів Звенигородського району Черкаської області (довідка № 112 від 07.12.2009 р.), Українського коледжу ім. В.Сухомлинського м. Києва (довідка №404 від 07.12.2009 р.).

У навчальних посібниках, написаних у співавторстві (*М.Г.Курна*), особистий внесок автора полягає у підборі та структуруванні матеріалу.

Апробація результатів дослідження: основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на всеукраїнських науково-практичних конференціях: "Навчання, виховання і розвиток обдарованої особистості: ретроспектива і перспектива" (Переяслав-Хмельницький, 2009), "Наукові дослідження" (Миколаїв, 2009), міждисциплінарній науково-практичній конференції "Інноваційні технології навчання обдарованої молоді" (Київ, 2009), засіданнях кафедри загальної і соціальної педагогіки ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди", засіданнях педагогічних рад експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів (1999-2009 рр.), республіканських та київських обласних педагогічних читаннях (м. Київ, 2007-2010 рр.).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 9 праць, у тому числі 3 статті, надруковані у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 2 - навчально-методичних посібників.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (323 найменування, у тому числі іноземною мовою - 12). Загальний обсяг дисертації становить 229 сторінок, основний зміст викладено на 195 сторінках. Робота містить 7 рисунків і 3 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обгрунтовано актуальність обраної теми і доцільність її наукової розробки; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання роботи; охарактеризовано теоретико-методологічні основи дослідження, сформульовано гіпотезу дослідження; розкрито її наукову новизну і практичне значення; подані відомості про експериментальну базу дослідження, апробацію та впровадження отриманих результатів.

У першому розділі - "**Теоретичні засади формування естетичних смаків старшокласників**" - простежений генезис педагогічних ідей формування естетичного смаку молоді у вітчизняній педагогіці; проаналізовані психологічні особливості розвитку даного феномену у старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи; уточнено сутність та складові естетичного смаку старшокласників; розглянутий сучасний стан проблеми дослідження.

Доведено, що проблеми розвитку естетичного смаку та прищеплення його особистості досліджуються представниками різних галузей знання: філософів, соціологів, істориків, психологів, педагогів. Естетичний смак привертає увагу численних дослідників як інтегрований показник естетичної культури, духовності та індивідуальної своєрідності особистості (О.Буров, Ш.Герман, Л.Коган, О.Лармін, В.Лисевхова, О.Лосев, В.Розумний, В.Шестаков, Р.Шульга); естетизованих почуттів і переживань (Л.Виготський, О.Костюк, О.Лазаревська, А.Молчанова, С.Рубінштейн, Б.Теплов); гармонійної єдності чуттєвого і раціонального (В.Липський, Б.Лихачов, Є.Лковлев).

Проблеми естетичного виховання, розвитку і формування естетичного смаку розкриті у працях вітчизняних науковців (І.Донецької, С.Долуханова, А.Зися, Н.Калашник, М.Киященко, І.Лазарева, Н.Лейзерова, В.Панченко, Л.Ритікової) та в дослідженнях зарубіжних авторів (Г.Айзенка, М.Бредслі, В.Кенника та ін.). Психолого-педагогічна наукова думка звертається до різних питань, пов'язаних із розвитком естетичної культури особистості. Комплекс проблем формування естетичної свідомості школярів розглядають Г.Арзамов, Б.Брилін, В.Бутенко, О.Дем'янчук, І.Зязюн, А.Капська, Є.Квятковський, А.Комарова, Л.Масол, Н.Миропольська, О.Рудницька, О.Торшююва, Г.Шевченко, А.Щербо та інші.

Установлено, що соціокультурними передумовами формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі школи, є, по-перше, українська культура в усьому багатстві її історичного розвитку, по-друге, ментальність українського народу, складовою якої є різнобічне відчуття і розуміння краси, по-третє, сучасна соціокультурна ситуація в країні в усій її складності та суперечливості. У роботі простежена дія названих соціокультурних передумов, починаючи з XVII ст. Саме тоді набрав розмаху в Україні потужний культурно-освітній рух, осередками якого були Острозька, Києво-Могилянська академія та Запорізька Січ. Визначено, що ідеї ренесансно-гуманістичного спрямування розвивали представники українського Відродження: П.Беринда, І.Гізель,

І.Галятівський, М.Смотрицький, Ф.Прокопович та ін. Традиції гуманізму та розвитку естетичної культури значного розвитку набули за часів козацької доби, що найкраще представлено в доробку Г.Сковороди.

З'ясовано, що проблемі формування естетичних смаків приділяли увагу представники української літератури, зокрема, Леся Українка, І.Франко, Т.Шевченко та ін., освітяни XIX ст. В.Антонович, М.Драгоманов, П.Житецький, В.Науменко та ін.

При створенні нової школи в період становлення національної системи освіти і виховання, який представляли Т.Зіньківський, І.Огієнко, С.Русова, Я.Чепіга та ін., також значна увага приділялась проблемі естетичного виховання. Поступово створювалась система освіти, яка була нерозривно пов'язана з народним побутом і українською культурою, і сприяла формуванню менталітету українця, орієнтованого на християнські цінності. Важливими для нашої роботи є праці К.Ушинського, М.Чернишевського, М.Грушевського, Г.Вашенко та ін.

У процесі дослідження встановлено, що естетичний смак є основою формування естетичної культури особистості та має певні психологічні особливості його розвитку в юнацькому віці. Значний внесок у дослідження закономірностей і особливостей психологічного розвитку школярів зробили видатні психологи: І.Бех, Л.Виготський, Н.Добринін, Г.Костюк, А.Лурія, О.Скрипченко та ін. Доведено, що смаки пов'язані зі здібностями старшокласників - властивостями особистості, які зумовлюють успіхи в обраній сфері діяльності, хоча самі вони до діяльності не зводяться.

Отже, обгрунтовано необхідність естетичної підготовки у старшому шкільному віці, коли світогляд учнів набуває ознак цілісності, формується система життєвих орієнтирів, посилюється роль особистісно-ціннісного досвіду та свідомого засвоєння естетичних категорій.

Термінологічна характеристика поняття "естетичний смак" здійснювалася на основі аналізу робіт Н.Волкової, Н.Мойсеюк, Ж.Вартанової, Л.Когана, Є.Лковлевої, О.Ігнатівич, Н.Попович та ін. Доведено, що визначення естетичного смаку мало чим різняться одне від одного і в основі мають оцінку, раціональну і водночас чуттєву природу смаку. Спираючись на дослідження згаданих вище науковців, розглядаємо *естетичний смак особистості як здатність розуміти та оцінювати прекрасне, що набувається у процесі активної діяльності і забезпечує регуляцію взаємин з природним, предметним, соціальним та художнім середовищем.*

З'ясовано, що у сучасних дослідженнях виділяють три рівні естетичних смаків: перший - професійно-мистецтвознавчий, притаманний фахівцям в галузі літератури і мистецтва - зокрема письменникам; другий - смаки пересічних громадян із елементами загальної культури, які розуміють мистецтво на рівні споглядання; до третього - різного роду побутові, стихійно сформовані та неусвідомлені смаки людей.

Визначено, що естетичні смаки класифікуються і за іншими ознаками, наприклад, за характерними особливостями їх носіїв - за їх віком, статтю, етнічною чи професійною належністю тощо, а також залежно від предмета оцінки (музичний смак, літературний смак, художній смак і т. п.) та за ступенем відповідності естетичному ідеалу (адекватний смак, трансформований смак, спотворений смак, антисмак) тощо.

Встановлено, що у системі освіти смак займає особливе місце, що підтверджується теорією і практикою естетичного виховання. *Складовими естетичного смаку* старшокласників є відчуття: прекрасного (в літературі та мистецтві, в природі та суспільстві); піднесеного (в мистецтві); трагічного (в життєдіяльності людей); комічного (почуття гумору, дотепність, сатира, іронія, гротеск; гіперболізація) Визначено, що смак при сприйнятті і продукуванні комічного, трагічного, піднесеного, прекрасного, хоча і є індивідуальним, але відображає загальнолюдські оцінки і тому нерідко стає типовим, бажаним для початкового наслідування особистістю. Згодом наслідування як спосіб засвоєння смаків може трансформуватися у поглиблене сприйняття, сприяти формуванню глибокої, об'єктивної естетичної оцінки на основі життєвого досвіду, досягнення нових явищ мистецтва, його видів і жанрів.

Педагогічний аспект формування естетичних смаків старшокласників ґрунтується на основі цілеспрямованої позакласної роботи в різних сферах діяльності - розумової, фізичної тощо. Отже, розуміння краси в усьому, де вона потенційно може бути, - передумова ефективної педагогічної роботи з формування смаків старшокласників у позакласній роботі.

У контексті нашої дисертаційної роботи важливим було дослідження проблеми *наступності*, її ролі і значення у формуванні й розвитку естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі. Встановлено, що у системі "навчальна діяльність - позакласна робота" наступність передбачає послідовне розширення естетичних знань старшокласників, отриманих на уроках і на факультативах, гуртках, уроках краси, студіях, самодіяльних об'єднаннях тощо, що спирається на методологічний фундамент філософії та педагогічної психології і має властивості універсальності, комплексності, оптимальності, генералізації.

У педагогічній науці відомі різні підходи до "розвитку і формування естетичного смаку учнів. Питання розвитку естетичного смаку розглядають у дисертаційних дослідженнях такі науковці: СКоробко (формування естетичних та художніх смаків майбутніх учителів); Л.Литвиненко (розвиток художніх смаків у процесі знайомства з різними видами мистецтва); А.Ахмедова та Т.Філіп'єва (роль естетичного виховання у формуванні і розвитку естетичного смаку); Л.Шульц (відображення дійсності в естетичному смаку); Н.Калашник (історико-педагогічна генеза формування естетичних смаків учнівської молоді в процесі навчально-виховної діяльності) та інших.

З погляду системного вирішення зазначеної проблеми важливого значення набуває активізація позакласної роботи загальноосвітньої школи.

У другому розділі - "Стан сформованості естетичних смаків старшокласників" - розроблена модель і концептуальні положення формування естетичного смаку старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи, запропоновані діагностичні методики визначення рівнів естетичного смаку старшокласників, проведений констатувальний експеримент і узагальнені його результати.

Для з'ясування сутності формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі у нашому дослідженні використовувалося моделювання як науковий метод дослідження різних об'єктів, процесів шляхом побудови їх моделей, що зберігають основні особливості об'єкту. Структурно-функціональна модель формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи представлена на рис. 1.

Згідно з моделлю основним завданням дослідження є формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі, засвоєння системи естетичних знань, виховання творчої особистості, стимулювання естетичної активності. Виховання естетичних смаків передбачає цілеспрямовану систематичну роботу педагогів зі старшокласниками, у процесі якої у школярів формуються естетичні потреби та переконання, позитивна мотивація поведінки. Ефективність роботи з естетичного виховання школярів залежить від сукупності педагогічних умов і здійснюється у різноманітних формах: художніх гуртках і студіях, виконавських колективах, самодіяльних театрах, тимчасових об'єднаннях школярів тощо. У процесі підготовки та відвідування концертів, театрів, музеїв, виставок, вернісажів, зустрічей із митцями, під час переглядів телепередач, підготовки та проведення різноманітних мистецьких заходів, шкільних свят використовуються різні інтерактивні методи та інноваційні педагогічні технології, які підвищують результативність роботи з формування естетичних смаків старшокласників.

Рівень сформованості естетичних смаків старшокласників (високий, середній, низький) визначався за розробленими критеріями та показниками: *ціннісний* (естетичне сприймання, естетичне ставлення до дійсності); *пізнавальний* (естетичні знання та уявлення, інтереси); *комунікативний* (спілкування на естетичних засадах); *поведінково-діяльнісний* (художньо-естетична діяльність); *креативний* (творча самореалізація старшокласників у художньо-естетичній сфері).

Експериментальне вивчення зазначеної проблеми передбачало проведення констатувального і формувального експериментів, визначення методики діагностування рівнів сформованості естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі та здійснення відповідного аналізу результатів експериментальної роботи.

Дослідження проводилось упродовж 1999-2009 рр. у гімназії міжнародних відносин № 323 з поглибленим вивченням англійської мови, гімназії № 191 ім. П.Тичини з поглибленим вивченням іноземних мов, українському коледжі

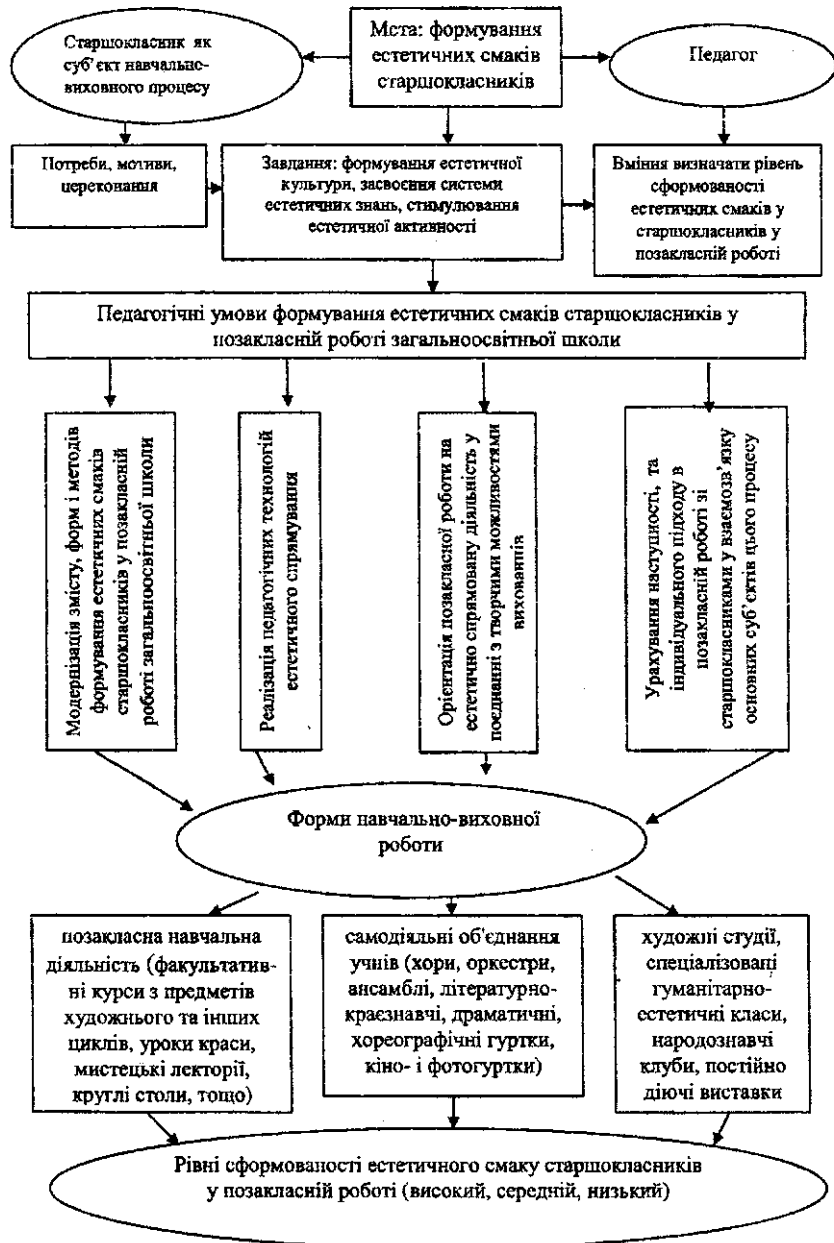

Рис. 1. Модель формування естетичних смаків старшокласників позакласній роботі школи

ім. В. Сухомлинського м. Києва, ЗНВК "Всесвіт" с. Матвіївка Вільнянського району Запорізької області, Стецівській загальноосвітній школі I—III ступенів Звенигородського району Черкаської області. В експерименті брали участь 908 осіб: 425 учнів старшого шкільного віку, 186 учителів, 297 батьків.

Констатувальний експеримент проводився з використанням різних методів науково-педагогічного дослідження: спостережень, тестів, анкетних опитувань, методик (діагностики самооцінки психічних станів Г.Лізенка, діагностики соціально-психологічної адаптації Роджерса-Даймонда, діагностики нервово-психічної стійкості В.Бодрова "Прогноз", "Психологічна автобіографія" та ін.), експертних оцінок тощо.

Результати дослідно-експериментальної роботи свідчать, що 31,97 % старшокласників відводять естетичному вихованню значну роль у розвитку особистості; 25,53 % учнів старших класів стверджують, що їх батьки постійно займаються естетичним вихованням; 16,79 % школярів можуть дати визначення поняттю "естетичний смак", 62,1 % учнів серед людей, у яких наявний естетичний смак, називають відомих артистів; тільки 14,95 % старшокласників відвідують самодіяльні студії у позакласний час. Проведене дослідження виявило факти, пов'язані з визначенням якості переваг різних видів мистецтва для старшокласників. Серед улюблених видів мистецтв на перше місце старшокласники поставили кіно (39,79 %), музику (17,25 %), естраду (16,1 %), літературу (13,57 %), театр (4,83 %), живопис (4,37 %). Непопулярними в учнівському середовищі виявились скульптура, декоративне-прикладне мистецтво і фольклор. Результати дослідження рівня ризику дезадаптації у старшокласників за методикою В.Бодрова "Прогноз" такі: у 29,65 % (126 осіб) старшокласників було виявлено високий рівень сформованості естетичних смаків. У 36,93 % досліджуваних діагностовано середній рівень сформованості естетичних смаків (157 школярів). Низький рівень сформованості естетичних смаків діагностовано у 33,42 % досліджуваних (142 учнів).

Аналіз результатів анкетування вчителів свідчить про те, що тільки 32,86 % (62 особи) опитаних працюючих учителів використовують українську народну творчість у позаурочний час. 16,96% (32 особи) - розглядають музичний фольклор, як одну з ланок міжпредметних зв'язків у вивченні української літератури, народознавства та інших шкільних дисциплін. 12,19 % від загального числа опитаних (23 особи) - ведуть фольклорні гуртки, а 3,18 % (6 осіб) учителів взагалі не цікавляться українською народною творчістю.

Основну причину недостатнього рівня сформованості естетичних смаків старшокласників одні батьки (33,33 % - 10 осіб) вбачають у недоліках сімейного виховання, другі (12,21 % - 37 респондентів) - у недостатній увазі педагогів до цієї проблеми, треті (29,7 % - 30 осіб) - в особливостях характеру і індивідуальних особливостях дитини.

Аналіз результатів констатувального дослідження дали змогу виявити три рівні сформованості естетичних смаків старшокласників: низький, середній,

високий. Завдяки методиці "латентно-структурного аналізу" (П.Лазарсфельд) кожен респондент був умовно віднесений до однієї з трьох визначених груп, що відносять до трьох рівнів сформованості естетичного смаку.

Високий рівень мають старшокласники, яким притаманні цілісність художньо-естетичного сприймання, глибина естетичного переживання та вміння отримувати духовну насолоду від спілкування з мистецтвом; учні розуміють суть естетичних категорій та відповідних їм почуттів та емоцій; можуть простежувати вияви естетичних почуттів митців через їхні естетичні уподобання і обдарування, давати словесну характеристику своїм почуттям; проводять активну художньо-естетичну діяльність у процесі позакласної роботи; прагнуть до творчої активності - 16,23 % (69 учнів).

Середній рівень сформованості естетичних смаків характеризується недостатньо розвинутою сенсорною культурою у старшокласників, що позначається на якості та глибині їх естетичного сприймання різних творів мистецтва; наявністю теоретичних знань про сутність даного феномену без чіткого їх формулювання; не завжди адекватною змістові і засобам зображуваного словесною характеристикою естетичних почуттів; епізодичною художньо-естетичною діяльністю у процесі позакласної роботи, але проявами певної творчої активності - 29,41 % (125 респондентів).

Низький рівень характерний для старшокласників із нестійким інтересом до естетичних проблем, низьким розвитком культури сприймання літературних і мистецьких творів; зі слабким володінням понятійним апаратом; естетичні переживання у них слабо виражені, словесна характеристика примітивна й бідна; у художньо-естетичній діяльності не задіяні, не беруть участь у позакласній роботі; відсутнє прагнення до творчості - 54,35 % (231 респондент).

У третьому розділі - **"Теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи"** - визначено педагогічні умови формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи, описана методика формування експерименту, проаналізована динаміка змін у рівнях сформованості у старшокласників естетичних смаків.

У результаті вивчення теорії і практики естетичної роботи з учнівською молоддю визначено педагогічні умови підвищення її ефективності, до яких віднесено:

- модернізацію змісту, форм і методів формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи;
- реалізацію у позакласній діяльності інноваційних педагогічних технологій естетичного спрямування;
- орієнтацію позакласної роботи на естетично спрямовану діяльність у поєднанні з оригінальною творчістю вихованців;

- урахування наступності та індивідуального підходу в позакласній роботі зі старшокласниками у взаємозв'язку основних суб'єктів цього процесу (педагогів, керівників гуртків, наставників, учнів, батьків, громадських мистецьких організацій).

Формувальний експеримент проводився у декілька етапів. Застосувавши метод випадкових чисел, із досліджуваних 425 старшокласників були сформувані дві групи: контрольну (210 учнів) і експериментальну (215 учнів).

На підготовчому етапі формування експерименту роботи було розроблено орієнтовний зміст та методику формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі школи, ознайомлено вчителів, педагогів-організаторів, класних керівників, батьків з педагогічними умовами, необхідними для ефективного формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі школи. Даний етап значною мірою визначав успішність усього формування експерименту, на ньому були визначені інтереси старшокласників до різних видів діяльності, які сприяли формуванню естетичних смаків школярів (вокального колективу "Снівограй", гуртка "Юний еколог", гуртка "Фітодизайн", студії-театру "Гармонія", гуртка "Краса і здоров'я", туристично-краєзнавчого гуртка "Козацька школа", гуртка "Основи ландшафтного дизайну", студії декоративного розпису "Цвіт папороті" та ін.).

Проведена робота дала можливість використовувати особистісно орієнтовані підходи до естетичного виховання старшокласників, ліквідувати причини їх неуспішності шляхом налагодження ефективної позакласної роботи. На факультативній основі вводились оглядові курси мистецтвознавства з елементами естетики, які були спрямовані на розвиток в учнів здібності сприймати твори мистецтва та аналізувати їх художньо-естетичну цінність; підсилювалася увага до розвитку самодіяльної художньої творчості старшокласників з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і талантів; проводилася системна робота щодо освоєння естетичних норм у всіх аспектах життя.

На другому етапі формування експерименту було експериментально апробовано педагогічні умови розвитку естетичного смаку старшокласників у позакласній роботі. Використання різноманітних форм роботи (літературно-краєзнавчих гуртків, бесід, лекцій, диспутів, тематичних вечорів, вечорів запитань і відповідей на естетичну тематику, факультативів, годин спілкування, лекторіїв для батьків, родинних свят, вечорів, конференцій, гуртків художньої самодіяльності, літературних об'єднань, музичних ансамблів і шкільних оркестрів, театрів, дизайн-проектів, ярмарок-продажів творчих робіт тощо), різних інтерактивних методів та педагогічних технологій (ситуаційно-рольових ігор, соціодрам, соціально-психологічних тренінгів, інтелектуальних аукціонів, "мозкових штурмів", ігор-драматизацій, створення проблемних ситуацій, інформаційно-комунікативних, мультимедійних, проектних технологій та ін.) у процесі формування експерименту забезпечили його ефективність.

На завершальному етапі формувального експерименту було проаналізовано результати експериментального дослідження. З цією метою на основі методики діагностування, запропонованої під час констатувального експерименту, після формувального експериментального дослідження здійснено зріз стану сформованості естетичних смаків старшокласників. Аналіз дослідних даних засвідчив, що в результаті проведеної роботи відбулися якісні і кількісні зміни в показниках рівнів сформованості естетичних смаків старшокласників.

Ефективність формувальної дослідно-експериментальної роботи засвідчили узагальнені дані кінцевого зрізу рівнів сформованості естетичних смаків старшокласників, представлені на рис. 2. і 3.

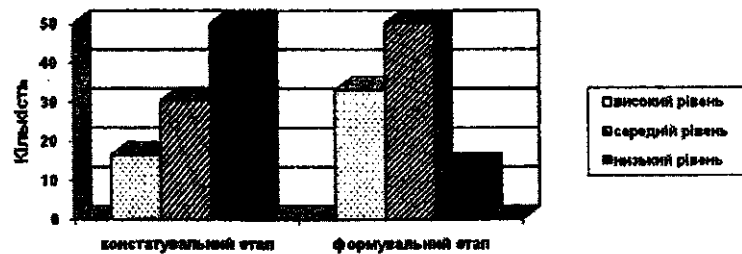

Рис. 2. Розподіл учнів експериментальної групи за рівнями сформованості естетичних смаків (%)

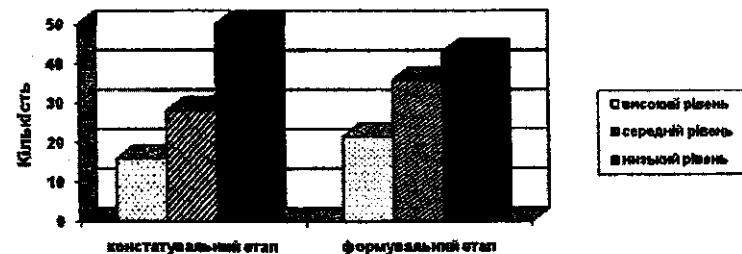

Рис. 3. Розподіл учнів контрольної групи за рівнями сформованості естетичних смаків (%)

Дані гістограм засвідчили, що позитивні зміни в експериментальних групах відбулися на всіх рівнях сформованості естетичних смаків старшокласників, що не простежується у контрольних групах. Істотно зменшився показник низького рівня в експериментальних групах (з 53,5 % до 13,5 %), тоді як у контрольних - всього на 13,4 %. Значні розбіжності у показниках спостерігаються на високому та середньому рівнях. Так, в експериментальних групах відсоток старшокласників середнього рівня зріс на 23,3 %, а в контрольних - на 7,8 %, а старшокласників, віднесених до високого рівня, - на 16,7 %, в експериментальній і 5,6 % у контрольній групах.

Отримані аналітичні дані засвідчують правильність обраної стратегії і тактики педагогічного забезпечення процесу формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі школи.

ВИСНОВКИ

1. Формування естетичних смаків старшокласників є актуальною проблемою сучасної теорії і практики естетичного виховання. Теоретико-методологічною основою дослідження процесу формування естетичних смаків в учнівської молоді є положення теорії розвитку особистості, вікової психології дітей і молоді, сучасні філософські концепції виховання та освіти. У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми формування естетичного смаку старшокласників у позакласній діяльності, що виявилось у розробці педагогічної моделі досліджуваного процесу та її апробації на практиці.

2. У дослідженні було визначено естетичний смак особистості як здатність розуміти та оцінювати прекрасне, що набувається у процесі активної діяльності і забезпечує регуляцію взаємин з природним, предметним, соціальним та художнім середовищем. У процесі формування естетичного смаку старшокласників як його складову виділяємо смак до знань (активне, емоційно-пізнавальне відношення старшокласника до навчання, прояв інтелектуальної та емоційної активності, складний комплекс процесів, які впливають на свідомість, діяльність, збагачують емоційну сферу особистості). Особливу роль у процесі формування естетичних смаків старшокласників відіграє позакласна робота школи, виховний потенціал якої містить найрізноманітніші форми, методи і засоби формування естетичних смаків старшокласників та передбачає створення умов для отримання ними додаткових естетичних знань.

3. Сучасні дослідження у галузі естетичного виховання стали основою для діагностування стану сформованості естетичних смаків старшокласників за розробленими критеріями та показниками. До критеріїв віднесено: ціннісний (естетичне сприймання, естетичне ставлення до дійсності); пізнавальний (естетичні знання та уявлення); комунікативний (спілкування на естетичних засадах); поведінково-діяльнісний (художньо-естетична діяльність); креативний (творча самореалізація старшокласників у художньо-естетичній сфері). На основі встановлених сутнісних характеристик та структури естетичного смаку конкретизовано якісні характеристики рівнів сформованості естетичних смаків старшокласників, які відбивають сукупність проявів показників за кожним критерієм досліджуваного явища. Виявлено три рівні сформованості естетичних смаків старшокласників: низький (33,42 %), середній (36,93 %), високий (29,65 %). Кожний рівень характеризується наявністю певного ступеня якісних і кількісних критеріальних ознак.

4. Розроблено та здійснено експериментальну апробацію структурно-функціональної моделі формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи, яка інтегрує позакласну навчальну

діяльність, самодіяльні об'єднання учнів, художні студії, народознавчі клуби, діючі виставки та передбачає систематизовану роботу з використанням різних форм, методів та технологій організації навчально-виховного процесу.

5. У ході дослідження було визначено та обгрунтовано педагогічні умови формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи. До них віднесено: модернізацію змісту, форм і методів формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи; реалізацію у позакласній діяльності та інноваційних педагогічних технологій естетичного спрямування; орієнтацію позакласної роботи на естетично спрямовану діяльність у поєднанні з оригінальною творчістю вихованців; урахування наступності та швидividualного підходу в позакласній роботі зі старшокласниками у взаємозв'язку основних суб'єктів цього процесу (педагогі, керівники гуртків, наставники, учні, батьки, громадські мистецькі організації).

Результати експерименту підтвердили позитивну динаміку зростання сформованості естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі школи та засвідчили результативність проведеної дослідно-експериментальної роботи. Суттєво зменшився показник низького рівня сформованості естетичних смаків старшокласників в експериментальних групах (з 53,5 % до 13,5 %) та несуттєво - у контрольних групах. Значні розбіжності у сформованості естетичних смаків старшокласників спостерігаються на високому та середньому рівнях. Так, в експериментальних групах кількість старшокласників, віднесених до середнього рівня, зріс на 23,3 %, а в контрольних - на 7,8 %, а старшокласників, віднесених до високого рівня, - на 16,7 % в експериментальній і 5,6 % у контрольній групах.

Проведене дисертаційне дослідження не претендує на повне і всебічне вирішення порушених у ньому питань, важливість і значущість яких актуалізується в період реформування системи освіти. Перспективними можуть бути дослідження взаємодії загальноосвітньої школи і позашкільних навчально-виховних закладів у формуванні естетичних смаків старшокласників; підвищення ролі сім'ї в процесі формування естетичних смаків учнівської молоді, підготовки педагогічних кадрів до формування естетичних смаків старшокласників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Стрілько В. В. Дитинство, вкорінене у вічність / Валентина Стрілько // Світло. - 2002. - № 2. - С. 69-81.
2. Стрілько В. В. Біопсихологічні засади індивідуального підходу до учнів у навчально-виховному процесі / В. В.Стрілько // Рідна школа. - 2009. - № 8-9. - С. 36-38.
3. Стрілько В. В. Аксиологічні інтереси і мотиви навчальної діяльності школярів / В. В.Стрілько// Освіта і управління. - 2009. - Т. 12, № 8-9. - С. 114—119.

Навчально-методичні посібники

4. Стрілько В. В. Золотої нитки не губить : українська національна школа - яка вона? / Валентина Василівна Стрілько. - К.: Творча спілка вчителів України, 1991.-70 с.

5. Стрілько В. В. Родинна пам'ять / Валентина Василівна Стрілько. - Миронівка : ЗАТ "Миронівська друкарня", 2009. -192 с.

Матеріали конференцій

6. Стрілько В. В. Соціально-психологічні засади формування смаку до знань / В. В. Стрілько // Гармонизация культурно-образовательной среды как педагогическая проблема : педагогические чтения. - Симферополь, 2008. - С. 84-87.

7. Стрілько В. В. Теорія і практика формування естетичних смаків обдарованих старшокласників у позакласній роботі сучасної школи / В. В. Стрілько // Інноваційні технології навчання обдарованої молоді: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 2-3 груд. 2009 р.). - К. : АГШУ, Інститут обдарованої дитини, 2009. - С. 190-194.

8. Стрілько В. В. Педагогічні умови формування естетичних смаків обдарованих старшокласників у позакласній роботі школи / В. В. Стрілько // Навчання, виховання і розвиток обдарованої особистості : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., (Переяслав-Хмельницький, 8-9 груд. 2009 р.). - К.: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний інститут імені Сковороди, 2009.-С. 50-51.

9. Стрілько В. В. Моделювання процесу формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі / В. В.Стрілько // Наукові дослідження : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Миколаїв, 17 груд. 2009 р.). — Миколаїв : Миколаївський педінститут, 2009. -С. 59-61

АНОТАЦІЇ

Стрілько В. В. Формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 - теорія і методика виховання. - Інститут проблем виховання АПН України. - Київ, 2010.

Дисертація присвячена питанням теорії і практики формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи. У дослідженні визначено сутність понять "естетичний смак", виявлено та обгрунтовано педагогічні умови формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи виявлено позитивну динаміку змін у рівнях сформованості естетичного смаку старшокласників у позакласній роботі.

Ключові слова: естетичний смак, позакласна робота, старшокласники, педагогічні умови, педагогічні технології.

Стрилько В. В. Формирование эстетических вкусов старшеклассников во внеклассной работе общеобразовательной школы. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 - теория и методика воспитания. - Институт проблем воспитания АПН Украины. - Киев, 2010.

Диссертация посвящена проблеме теории и практики формирования эстетических вкусов старшеклассников во внеклассной работе общеобразовательной школы. В исследовании определена сущность понятия "эстетический вкус". Рассмотрены психологические особенности юношеского возраста в процессе формирования у старшеклассников эстетических вкусов. Предложены критерии и показатели сформированности эстетических вкусов старшеклассников во внеурочной работе и методика диагностики уровней.

Разработана структурно-концептуальная модель формирования эстетических вкусов старшеклассников в условиях проведения внеклассной работы. В процессе эксперимента выделены основные педагогические условия проведения эффективной работы по формированию эстетических вкусов старшеклассников: модернизация содержания, форм и методов формирования эстетических вкусов старшеклассников во внеклассной работе общеобразовательной школы, использование во внеклассной деятельности педагогических технологий, ориентация внеклассной работы на эстетически направленную деятельность в сочетании с творческими возможностями воспитанников; соблюдение принципов последовательности и преемственности, личностно ориентированного и индивидуального подходов во внеклассной работе со старшеклассниками с учетом взаимосвязи основных субъектов этого процесса.

В процессе формирующего эксперимента использованы разные формы внеклассной работы (литературно-краеведческие кружки, внеклассные уроки, кружки художественной самодеятельности, музыкальные ансамбли и школьные оркестры, праздники, педагогические лектории для родителей, дизайн - проекты, выставки-продажи творческих работ и т. д.), интерактивные методы и инновационные педагогические технологии (ролевые игры, социально-психологические тренинги, интеллектуальные аукционы, мозговые штурмы, создание проблемных ситуаций, мультимедийные, информационно-коммуникативные и проектные технологии и др.).

Экспериментально доказана эффективность модели формирования эстетических вкусов старшеклассников во внеурочной работе, выявлена позитивная динамика изменений в уровнях их сформированности.

Уровень сформированности эстетических вкусов (высокий, средний, низкий) можно определить по определенным критериям и показателям : ценностный (эстетическое восприятие, эстетическое отношение к действительности); познавательный (эстетические знания и представления, интересы); коммуникативный (общение на эстетических принципах); поведенческо-

деятельный (художественно-эстетическая деятельность); креативный (творческая самореализация старшеклассников в художественно-эстетической сфере).

Высокий уровень имеют старшеклассники, которым присущи целостность художественно-эстетического восприятия, глубина эстетического переживания и умения получать духовное наслаждение от общения с искусством; ученики понимают суть эстетических категорий и соответствующих им чувств и эмоций; могут проследить проявления эстетических чувств через их эстетические вкусы и одаренность, давать словесную характеристику своим чувствам; проводят активную художественно-эстетическую деятельность в процессе внеклассной работы; стремятся к творческой активности - 16,23 % (69 учеников).

Средний уровень сформированности эстетических вкусов характеризуется недостаточно развитой сенсорной культурой у старшеклассников, что отражается на качестве и глубине их эстетического восприятия разных произведений искусства; наличием теоретических знаний о сущности данного феномена без четкой их формулировки; не всегда адекватной содержанию и средствам изображаемого словесной характеристикой эстетических чувств; эпизодической художественно-эстетической деятельностью в процессе внеклассной работы, но проявлениями определенной творческой активности - 29,41 % (125 респондентов).

Низкий уровень характерен для старшеклассников с неустойчивым интересом к эстетическим проблемам, низким развитием культуры восприятия литературных и художественных произведений; слабым понятийным аппаратом; эстетические переживания у них слабо выражены, словесная характеристика примитивная и бедная; в художественно-эстетической деятельности не задействованы, не принимают участие во внеклассной работе; отсутствующее стремление к творчеству - 54,35 % (231 респондент).

Ключевые слова: эстетический вкус, внеклассная работа, старшеклассники, педагогические условия, педагогические технологии.

Strilko V. V. Formation of esthetical tastes of senior pupils during after-classes work at secondary school. - Manuscript

Dissertation for the degree of the Candidate of Science in pedagogy, specialty 13.00.07 - Theory and Methods of Upbringing. - Institute of Problems of Upbringing. The Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. - Kyiv, 2010.

The thesis is dedicated to the problems of theory and practice of formation of esthetical tastes of senior pupils during after-classes work at secondary school. Such notions as "esthetical taste during after-classes work", "esthetical taste for the knowledge" are clarified in the work. Psychological peculiarities of youth age in the process of formation of senior pupils' esthetical tastes are highlighted in the work. Criteria and indexes of formation of esthetical tastes of senior pupils during after-classes work and diagnostic methodic of their levels are proposed in the thesis.

The structural-conceptual model of formation of esthetical tastes of senior pupils during after-classes work is designed. In the process of experiment are defined the main pedagogical conditions of effective work providing with the purpose of formation of esthetical tastes of senior pupils.

Key words: tastes of senior pupils during after-classes work, esthetical taste for the knowledge, step-by-step upbringing, innovative pedagogical technologies.

Підписано до друку 07.06.2010 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 23.

«Видавництво "Науковий світ"»
Свщцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13,200-87-15,8-050-525-88-77